

Krzysztof Matuszek*

**MARCIN CHMIEŁOWSKI,
AGORYZM. TEORIA I PRAKTYKA,
FUNDACJA WOLNOŚCI I PRZEDSIĘBIORCZOŚCI,
KATOWICE 2015, 164 SS.**

Największym atutem książki pt. *Agoryzm. Teoria i praktyka*, autorstwa Marcina Chmielowskiego, jest niewątpliwie jej nowatorski charakter. To pierwsze polskie opracowanie poruszające zagadnienie jednego z podstawowych nurtów libertarianizmu – agoryzmu. Wyzwanie, którego realizacji podjął się Autor, wymagało odbycia kwerendy bibliotecznej w Instytucie Misesa w Auburn w stanie Alabama (USA). Okazało się to niezbędnym przedsięwzięciem, gdyż bazując jedynie na zbiorach krajowych, wykonanie tego zadania byłoby po prostu niemożliwe. Wśród szczególnie ważnych źródeł, bez których książka ta nie mogłaby powstać, wskazać należy co najmniej dwa. Są to: *New Libertarian Manifesto*, opublikowany w 1980 r., oraz *An Agorist Primer* z roku 1986. To przede wszystkim w oparciu o nie Autor, przy zastosowaniu metody analizy źródeł, podjął próbę przedstawienia myśli agorystycznej. Warto zaznaczyć, że opracowanie to – jak przyznaje zresztą sam jego twórca (s. 8) – skierowane jest do osób, które libertarianizmem interesują się już od dłuższego czasu. Mając na względzie fakt, iż libertarianizm nie jest w Polsce za bardzo znany i popularny, trzeba przyjąć założenie, że treści zawarte w niniejszej książce skierowane są do wąskiego grona odbiorców. Tworzyć je będą przede wszystkim osoby wywodzące się ze środowisk akademickich, czyli naukowcy i studenci, a oprócz nich również publicyści oraz wszyscy ci, dla których myśl libertariańska jest po prostu zainteresowaniem, czymś w rodzaju hobby. Trzeba podkreślić, iż z racji nieoczytności poruszanej w niniejszej książce problematyki, Autorowi tym bardziej należy się uznanie za trud, jaki sobie zadał przy jej opracowaniu.

---

* Instytut Politologii, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, ul. Podchorążych 2/234, 30-084 Kraków, e-mail: kmatuszek1990@wp.pl

Książka nie jest obszerna. Składa się ze wstępu (poprzedzonego słowem od Autora), dziesięciu rozdziałów i zakończenia. W pierwszym z rozdziałów przedstawiona została krótka biografia twórcy agoryzmu – Samuela Edwarda Konkina III, potocznie określanego mianem SEK3 – najpopularniejszej i zarazem najważniejszej postaci związanej z ruchem agorystycznym. W następnych dwóch rozdziałach Autor na chwilę odchodzi od głównego tematu, by wyjaśnić kilka kwestii ogólnych związanych z libertarianizmem. Myślę, że jest to właściwy zabieg, niezbędny w opracowaniu naukowym. W związku z powyższym Autor stara się w tym miejscu przeanalizować i skonfrontować ze sobą definicje libertarianizmu, zaproponowane głównie przez polskich badaczy, by ocenić, które z nich najtrafniej oddają jego istotę. Autor w tej części książki umieszcza również krótką historię samego pojęcia, które – jak się okazuje – nie zawsze oznaczało to samo. W drugim podrozdziale z kolei przedstawione zostały związki libertarianizmu z politologicznymi kategoriami lewicy i prawicy celem umieszczenia go we właściwym dla niego miejscu. Po przedstawieniu, w rozdziale trzecim, historii ruchu libertariańskiego, a więc początków jego organizacji, sojuszu z Nową Lewicą w latach 60. XX w. oraz działalności założonej w 1971 r. amerykańskiej Partii Libertariańskiej, Autor powraca do kwestii związanych już ściśle z agoryzmem, a dokładniej mówiąc, próbuje wskazać, w rozdziale czwartym, podstawy, na jakich się on opiera. Można powiedzieć, że jest to pewnego rodzaju wprowadzenie do głębszej ich analizy, co ma miejsce w rozdziale następnym – piątym. Podzielony jest on na trzy podrozdziały, tak by z osobna opisać każdy komponent idei agorystycznej, a więc agorę, anarchię i akcję. Autor przybliży tu m.in. ciekawą agorystyczną klasyfikację rynków zaproponowaną przez Konkina, a uzupełnioną przez hinduskiego publicystę i popularyzatora libertarianizmu – Shashanka Mehre, oraz poddaje charakterystyce rodzaje społeczeństw agorystycznych. Rozdział szósty dotyczy agorystycznej teorii klas, w myśl której wyróżnić można trzy klasy libertarian-agorystów. Z kolei w rozdziale siódmym Autor próbuje nakreślić przebieg ewentualnej agorystycznej rewolucji, skutkującej ostatecznym zwycięstwem sił rynkowych nad instytucją państwa. Rozdział ósmy poświęcony jest recepcji agoryzmu wśród samych libertarian. Uważam tę część pracy za najbardziej interesującą. Autor przedstawił w niej polemikę Konkina z trzema ważnymi, związanymi z ruchem libertariańskim, osobistościami: Murrayem N. Rothbardem, Robertem LeFevrem oraz Erwinem S. Straussem. Na szczególną uwagę zasługuje tu debata Konkina z tym pierwszym. Dodatkowo Autor umieścił w tym miejscu, krytyczne względem agoryzmu, stanowisko Hansa-Hermanna Hoppego. Niestety, Konkina nie mógł się do niego odnieść, gdyż zostało ono wyrażone już po jego śmierci.

Ostatnie dwa rozdziały stanowią próbę ujęcia agoryzmu w praktyczne ramy. W rozdziale dziewiątym Autor zastanawia się, bazując na artykule *The Nature of Firm* – nieżyjącego już ekonomisty Ronalda H. Coase’a – czy możliwe jest pogodzenie natury firmy z założeniami, na jakich opiera się agoryzm. Natomiast w ostatnim, dziesiątym, poddaje analizie kilka przykładów współczesnej działalności agorystycznej.

Trzeba przyznać, że książkę czyta się lekko i przyjemnie. Z jednej strony, napisana jest językiem klarownym i prostym, z drugiej, zachowuje wysoki, niezbędny dla publikacji naukowej, poziom merytoryczny. Myślę, że zrozumienie zawartych w niej treści nie stanowiłoby problemu nawet dla osób, które nigdy wcześniej nie miały styczności z literaturą poświęconą libertarianizmowi. Praca charakteryzuje się również sporą liczbą cytatów. Uważam, że ich zastosowanie pozytywnie wpływa na oddanie istoty poruszanego zagadnienia oraz pełniej naświetla związaną z nim problematykę. Dla spragnionych wiedzy w zakresie agoryzmu, czy szerzej libertarianizmu, Autor dołączył bogatą bibliografię. Wiele źródeł zaczerpniętych zostało z Internetu, dlatego nie powinno to stanowić bariery dla wymagającego czytelnika, który chciałby poszerzyć wiedzę na ten temat. Jedynym mankamentem recenzowanego opracowania, jaki jestem zmuszony zarzucić Autorowi, jest duża, jak na objętość książki, liczba błędów natury technicznej. Są to najczęściej drobne pomyłki, jak opuszczenie litery w wyrazie, niemniej zdarzają się też poważniejsze, o wiele bardziej rażące, jak np. podanie niewłaściwych numerów stron w spisie tabel (s. 153). Oczywiście, od strony merytorycznej praca nic na tym nie traci, ale dla odbiorcy może być to nieco irytujące. Mimo to należy docenić starania Autora, który był uprzejmy uprzedzić czytelnika o ewentualnych niedociągnięciach, „od których – jak pisze – debiut książkowy nie może być wolny” (s. 7).

Podsumowując, praca *Agoryzm. Teoria i praktyka* M. Chmielowskiego w pełni zasługuje na pozytywną ocenę. Uważam tak, ponieważ została napisana w sposób interesujący i niezwykle intrygujący, co sprawia, że czyta się ją jednym tchem. Warto zaznaczyć, że solidne wykonanie świadczy też o dobrym przygotowaniu warsztatowym Autora. Myślę, że nie będzie przesadą stwierdzenie, iż pozycję tę należy traktować jako ważne uzupełnienie nie tylko skromnej, polskiej literatury dotyczącej libertarianizmu, ale w ogóle literatury związanej z myślą polityczną. Sądzę, że jest to szczególnie ważne, ponieważ opracowanie to z pewnością stanie w przyszłości jedno z ważniejszych źródeł niezbędnych do dalszych badań nad libertarianizmem i jego „lewoskrętnym” nurtem – agoryzmem.